

Katalin Munda Hirnök, Sonja Novak Lukanović

Porabski študenti, nosilci razvoja slovenske narodne skupnosti na Madžarskem

V članku na podlagi opravljene spletne ankete s porabskimi študenti, ki so se izobraževali na visokošolskih ustanovah v Sloveniji, intervjujev s predstavnicama manjšinskih organizacij, strokovne literature in časopisnih člankov analiziramo, kakšen je bil in je pomen omenjenih študentov za razvoj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem.

Rezultati potrjujejo izhodiščno predpostavko, da so študenti dejansko nosilci razvoja lastne skupnosti. Obenem rezultati prinašajo podatke o študentski politiki in prizadevanjih slovenskih manjšinskih struktur za vključitev mladih, tudi študentov, v svoje delovanje. Pridobljeni podatki so med drugim tudi pokazali, da zaradi gospodarske nerazvitosti obmejnega območja Porabje trenutno ne predstavlja perspektivnega okolja za mlade, čeprav bi si anketiranci to želeli.

Ključne besede: slovensko Porabje, slovenska skupnost na Madžarskem, mladi, porabski študenti.

Scholarship Holders from the Slovene Raba Region – Promoters of the Development of the Slovene National Community in Hungary

Based on an online survey conducted among scholarship holders from the Slovene Raba Region who studied at higher education institutions in Slovenia, interviews with representatives of minority organisations, professional literature and newspaper reports, the article analyses the role of this group of scholarship holders in the development of the Slovene national community in Hungary.

The results confirm the initial assumption that scholarship holders are indeed the promoters of the development of their community. Likewise, the results provide information on the scholarship policy as well as on the efforts of Slovene minority structures to involve young people, including scholarship holders, in their activities. The data also show, among other things, that due to the economic underdevelopment of the border area, the Raba Region is not seen as a promising environment for young people, although the respondents would like it to be so.

Keywords: Slovene Raba Region, Slovene community in Hungary, young people, scholarship holders from the Raba Region.

Correspondence address: Katalin Munda Hirnök, Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SI-1000 Ljubljana, e-mail: katalin.hirnok@inv.si, Sonja Novak Lukanović, Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SI-1000 Ljubljana, e-mail: sonja.novak@guest.arnes.si.

1. Uvod

Porabski študenti, ki so se v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja izobraževali v Sloveniji (in se vrnili na Madžarsko), in nekateri posamezniki, ki so končali študij na Visoki učiteljski šoli Dániel Berzsenyi (danes Univerzitetno središče Savaria – ELTE SEK) v Sombotelu (Szombathely), so postali pomembni akterji politične in kulturne organiziranosti slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Slovenska skupnost je v tem obdobju še vedno delovala v okviru Demokratične zveze južnih Slovanov (v nadaljevanju DZJS),¹ enotne organizacije Srbov, Hrvatov in Slovencev, v kateri je imela enega predstavnika. Dejavnosti DZJS so segale na področje kulture, vzgoje in izobraževanja, medijev, narodnostnih pravic itd., bile pa so pod močnim ideološkim, političnim in gospodarskim vplivom Madžarske socialistične delavske partije (Nemeth 1985).

Možnost študija oziroma štipendiranja pripadnikov južnih Slovanov (tudi Slovencev) na Madžarskem so v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (v nadaljevanju SFRJ) urejali meddržavni sporazumi med vlado SFRJ in LR Madžarsko,² po osamosvojitvi Slovenije pa med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko.³

Možnosti za študij na visokošolskih izobraževalnih ustanovah v Sloveniji so se za porabske Slovence odprle v 70. letih 20. stoletja. Prva porabska Slovenka, ki je leta 1973 prišla kot štipendistka študirat v Ljubljano, je bila Marija Kozar-Mukič, kasneje znana etnologinja, za njo pa so prihajali še drugi. Število študentov je vseskozi nihalo.

Štipendijsko politiko so do 90. let 20. stoletja na Madžarskem vodili oziroma usmerjali Ministrstvo za šolstvo,⁴ DZJS, županijski organi in lokalni akterji (šole). Informacije o možnostih študija in štipendije v Sloveniji so mladi v Porabju po letu 1990 lahko pridobili od pristojnih ministrstev v obeh državah, od slovenskega svetovalca za slovenski jezik v Porabju, prek časopisa Porabje, na Zvezi Slovencev na Madžarskem (v nadaljevanju ZSM), od učiteljev na šolah ipd. Z razvojem sodobne informacijske tehnologije so informacije o možnostih študija v Sloveniji danes širše dostopne.

V novih družbenopolitičnih razmerah (demokratizacija madžarske družbe) se je zaradi nezadovoljstva slovenske manjšine (zlasti mladih) z delovanjem DZJS⁵ oblikovala zahteva po njeni reorganizaciji oziroma izstopu iz nje. Zakon o društvih iz leta 1989 (*1989. évi II. törvény az egyesülési jogról*) je omogočil, da so Slovenci januarja leta 1990 ustanovili slovensko društvo Lipa. Pobudniki so bili mladi, med njimi tudi študenti (Mihelič 1989, 16). Še istega leta oktobra je prišlo do ustanovitve ZSM, prve samostojne organizacije, ki deluje na področju kulture, medijev in gospodarstva. ZSM je bila do sprejetja Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem leta 1993 (*1993. évi LXXVII. törvény a nemzetiségűk jogairól*) edina organizacija, ki je pokrivala potrebe slovenske narodne skupnosti na pomembnejših področjih manjšinskega

življenja. Omenjeni zakon je omogočil ustanavljanje manjšinskih samouprav (od leta 1994) ter Državne slovenske samouprave (v nadaljevanju DSS) (1995) (Munda Hirnök 1999). Leta 2011 je Madžarska sprejela novo ustavo (*Magyarország Alaptörvénye*). Isto leto je položaj narodnosti na Madžarskem na novo uredil ustavni Zakon o pravicah narodnosti (2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól). Na podlagi tega zakona so narodnosti na Madžarskem, tudi Slovenci, dobile pravico do izvolitve zagovornika narodnosti v madžarski parlament. Zagovorniki nimajo enakih pristojnosti kot poslanci, saj med drugim nimajo glasovalne pravice, lahko pa ustanovijo komisije zagovornikov, katerih vprašanja nato obravnava parlament. Slovenci na Madžarskem so leta 2014 za svojo zagovornico v madžarskem parlamentu izvolili Eriko Köles Kiss (Munda Hirnök & Novak Lukanovič 2018, 150–151), ki je bila na parlamentarnih volitvah leta 2022 izvoljena že tretjič.

V obdobju po demokratičnih spremembah se je občutno povečalo število novonastalih kulturnih društev in drugih oblik združenj, ne le v Porabju, temveč tudi v drugih delih države, kjer živijo Slovenci.

Omenjene manjšinske organizacije so v teh desetletjih z vključitvijo mladih (zlasti študentov) zapolnile določena delovna mesta na različnih področjih, ki so vitalnega pomena za njihovo delovanje. Čeprav do zdaj tematika porabskih študentov ni bila raziskana, terenske izkušnje in osebna poznanstva kažejo, da so se nekateri zaposlili na osnovnih šolah v Porabju, pri manjšinskih organizacijah in ustanovah itd., drugi so dobili službe zunaj območja avtohtone poselitve, v drugih delih države, kot predavatelji slovenskega jezika v visokošolskih ustanovah, v muzejih, pri političnih predstavništvih Republike Slovenije na Madžarskem, v slovenskih podjetjih z izpostavo na Madžarskem itd.

Ker so se nekateri med njimi že ali pa se bodo kmalu upokojili, so manjšinske organizacije postavljene pred resne izzive. Manjšinske strukture se namreč soočajo s kadrovsko podhranjenostjo in preobremenjenostjo ter starajočo se strukturo na vodstvenih položajih in v različnih organizacijah. ZSM sicer prek kulturnih skupin že zdaj vključuje mlade v svoje delovanje, težje pa pridobi mlade za vodstvene funkcije organizacij in društev, zlasti tiste, ki govorijo slovensko (Munda Hirnök 2019, 7–8). Tudi izsledki raziskave Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi⁶ (v nadaljevanju Mladi v slovenskem zamejstvu) potrjujejo šibko vključenost mladih Porabcev v vodstvo manjšinskih struktur (Munda Hirnök & Novak Lukanovič 2018, 163–174).

Namen pričujočega prispevka je predstavitev izbranih empiričnih podatkov, ki smo jih pridobili v okviru projekta Porabski študenti kot akterji ohranjanja in razvoja slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Poskušali smo evidentirati število študentov, ki so uspešno zaključili visokošolsko izobraževanje v Sloveniji, in ugotoviti, ali so se njihova pričakovanja in želje glede zaposlitve v Porabju (in tudi v Sloveniji) uresničili. Prav tako smo želeli evidentirati število študentov, ki so še v procesu visokošolskega izobraževanja. Med študenti, ki

se še izobražujejo, smo želeli preveriti, na katerih področjih se želijo zaposliti in v katera okolja se nameravajo vrniti. Zanimalo nas je tudi, ali obstaja pri slovenski manjšini v Porabju načrt glede pritegnitve in vključitve študentske populacije, predvsem štipendistov, ki študirajo v Sloveniji, v delovanje manjšinskih struktur tako v času njihovega študija kot tudi po končanem študiju. Brez dvoma ti mladi predstavljajo pomemben človeški kapital, ki akumulira znanje in ga lahko tudi širi v geografski prostor. Sam finančni kapital (vključujoč tudi investicije) je mrtev kapital, ki je odvisen od ljudi, ki s tem kapitalom upravljajo (Cameron 2005). Prav zato je za vitalnost slovenske manjšine v Porabju pomembno zavedanje o pomenu znanja mladih, ki lahko posredno in neposredno prispevajo h graditvi tako imenovane *knowledge based economy* oz. na znanju osnovanega gospodarstva, ki predstavlja enega od temeljnih stebrov narodne identitete in pogoj za obstoj narodne skupnosti (Grin et al. 2003; Grin 2009; Novak Lukanović 2002). Prav zato smo v našem raziskovanju iskali odgovor na vprašanje, ali je Porabje perspektivno okolje za (izobražene) mlade.

2. Kratak oris Porabja

Vpogled v značilnosti položaja porabskih Slovencev na osnovi empiričnih podatkov, terenskega opazovanja, objavljene strokovne literature ipd. kaže slabosti in prednosti razvojnih možnosti slovenske narodne skupnosti. Porabski Slovenci se še vedno spoprijemajo s posledicami svoje večdesetletne skoraj hermetične zaprtosti (železna zavesa) in obrobnosti, kar se še danes kaže tako rekoč na vseh področjih, še posebej na gospodarskem. V času železne zavese so to obmejno območje vsi razvojni načrti Madžarske zaobšli. Posledice državne regionalne politike so se kazale v tem, da je obmejni prostor dejansko postal gospodarski mrtvi kot, ki se je posledično tudi demografsko izčrpal. Zaradi neugodnih življenjskih razmer in politične represije, še zlasti v obdobju Rákosijevega režima, ko je prišlo tudi do izгона oziroma deportacij porabskih družin (Munda Hirnök 2013), in po zatrtju madžarske vstaje leta 1956,⁷ se je iz obmejnega območja izselilo veliko ljudi. Na zmanjševanje števila prebivalcev v Porabju so vplivale tudi kasnejše notranje selitve v druge dele Madžarske (Zupančič 2000, 133–136; Kovács 2007).

Porabje je izrazito agrarna pokrajina, v kateri ni dovolj industrije in storitvenih dejavnosti, ki bi lahko prebivalcem ponudili dovolj delovnih mest in zagotovili gospodarski razvoj. Šele v zadnjem obdobju se je z (delnim) razvojem infrastrukture odprlo nekaj delovnih mest v porabskih vaseh.

Parkovna ureditev območja (Porabje je del Narodnega parka Őrség in Trideželnega krajinskega parka Őrség-Raab-Goričko) je (lahko) na eni strani ovirajoči dejavnik za vrsto modernizacij, na drugi strani pa porabskim Slovincem ponuja nove priložnosti, zlasti v turizmu in ekološkem kmetovanju. Pri teh prizadevanjih ima pomembno vlogo Razvojna agencija Slovenska krajina

(v nadaljevanju RASK), ki od svoje ustanovitve leta 2006 uspešno pridobiva finančna sredstva iz evropskih in državnih skladov.

Demografska struktura območja je dokaj neugodna. Statistični podatki iz leta 2011 izkazujejo ne le nadpovprečno ostarelo strukturo slovenskega prebivalstva (Munda Hirnök 2014, 110), temveč tudi šibko številčnost (za slovensko narodnost se je opredelilo 2.385 oseb, delež mladih od 10 do 29 let predstavlja 14,1 % celotne populacije) (Központi Statisztikai Hivatal 2014). Populacija mladih, ki bodo postavljeni v središče naše obravnave, postaja ne le na Madžarskem, temveč tudi v Sloveniji in v drugih evropskih državah, vse izrazitejša demografska manjšina.

Za jezikovni položaj v Porabju je značilno, da se kljub močni institucionalni podpori manjšinskemu jeziku (razen s strani cerkve⁸) in relativno dobro urejeni pravni zaščiti manjšine na Madžarskem dinamika opuščanja slovenskega jezika/porabščine nadaljuje. Do opuščanja je prišlo zaradi prekinitve prenosa jezika v družini (Nečak Lük 1998, 240–248; Munda Hirnök & Novak Lukanovič 2016, 210–216). Med dejavniki, ki so pripeljali do nizke vitalnosti slovenskega jezika, so še mešani zakoni, večja pomembnost oziroma perspektivnost tujih jezikov (zlasti nemščine zaradi bližine Avstrije), nezainteresiranost staršev (ki še znajo porabsko), da bi se z otroki pogovarjali slovensko ipd. (Munda Hirnök 2017, 56–57; Novak Lukanovič et al. 2018, 63–69).

Pripadniki slovenske narodne skupnosti in tudi pripadniki drugih narodnosti, ki jih navaja Zakon o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (1993),⁹ imajo pravico do izobraževanja v maternem jeziku, kar tudi izkoristijo v praksi. Pouk slovenščine je v različnih oblikah prisoten na celi vertikalni vzgojno-izobraževalnega sistema (Munda Hirnök & Novak Lukanovič 2019, 198–203). Čeprav je bilo na področju izobraževanja v maternem jeziku na formalnopравни ravni narejenega veliko, ugotavljamo, da prizadevanja za izboljšanje položaja slovenskega jezika v praksi za zdaj zaostajajo za zelenimi učinki. Dvojezične osnovne šole v Porabju se soočajo z upadanjem števila otrok in nezadostnim kadrom, usposobljenim za dvojezični pouk, kar vpliva tudi na kakovost poučevanja. Dvig kakovosti dvojezičnega pouka predstavlja velik strokovni izziv tako za upravljalca (DSS) kot za vzgojno-izobraževalne institucije. Ne smemo pa prezreti pomoči Slovenije, ki z zagotovitvijo mobilnih pedagoških kadrov poskuša pomagati pri izvajanju pouka slovenskega jezika in izvenšolskih dejavnosti (Munda Hirnök 2019, 14–18).

K izboljšanju razvojnih možnosti med drugim prispevajo razmeroma dobro urejena pravna zaščita narodnosti na Madžarskem po spremembi političnega sistema, obstoječa manjšinska infrastruktura, ustanovitev Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje Muraba (EZTS Muraba) ter investicije v okviru Razvojnega programa Slovenskega Porabja¹⁰ in Programa spodbujanja gospodarske osnove avtohtone slovenske narodne skupnosti na Madžarskem (STA 2021; Eöry 2021, 2).

Glede na omenjeni prikaz stanja se nam postavlja vprašanje, ali je za mlade iz Porabja, ki so zaključili študij in tudi tiste, ki trenutno študirajo v Sloveniji oziroma v prihodnje nameravajo nadaljevati študij v Sloveniji, Porabje perspektivno okolje? Ali zaznavajo več možnosti za izgradnjo strokovne kariere v Sloveniji ali drugje?

Del štipendistov je po končanem študiju že v preteklosti ostal v Sloveniji. Izsledki novejše raziskave Mladi v slovenskem zamejstvu¹¹ o mobilnosti mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem kažejo, da se je zaradi zaposlitvenih ali drugih življenjskih priložnosti pripravljenih za dalj časa ali trajno preseliti v druge države Evrope 71,7 % anketirancev, 60 % v Slovenijo in polovica v drug kraj znotraj Madžarske (Munda Hirnök & Novak Lukanovič 2017, 171–172).

Poznavalci manjšinskih razmer so namreč mnenja, da se s trajno izselitvijo mladih iz Porabja, ki po končanem študiju ostanejo v Sloveniji, slabi manjšina kot taka (Mukič 2000, 248). Beg možganov je danes nekako splošen družbeni trend ne le v zamejskih okoljih, ampak tudi širše.

Navedeni podatki pričajo o tem, da se slovenska skupnost na Madžarskem dandanes sooča s težavami, ki so na eni strani povezane z dediščino obmejnega območja, na drugi strani pa z izzivi družbenih sprememb, ki od nje zahtevajo aktivno vlogo pri reševanju le-teh.

3. Raziskava Porabski štipendisti kot akterji ohranjanja in razvoja slovenske narodne skupnosti na Madžarskem

3.1 Metodologija raziskave

Primarne vire o porabskih štipendistih smo zbrali s pomočjo spletne ankete in z intervjujema s predstavnicama manjšinskih organizacij (s predsednico ZSM in z glavno in odgovorno urednico časopisa Porabje) po elektronski pošti (oktober–november 2020).

Sekundarni viri vključujejo znanstveno literaturo v povezavi s slovensko manjšino, širšo znanstveno literaturo in članke iz časopisov Narodne novine in Porabje.

Štipendiste smo za sodelovanje v spletni anketi iskali z metodo snežne kepe in prek ZSM. Pripravili smo strukturiran vprašalnik v slovenščini z vprašanji zaprtega in odprtega tipa. Pripravljene so bile tri različice vprašalnika: za štipendiste, ki so se po končanem študiju vrnili na Madžarsko, za štipendiste, ki so po končanem študiju ostali v Sloveniji, in za štipendiste, ki so še v procesu izobraževanja v Sloveniji. Vprašanja, s pomočjo katerih smo želeli izvedeti, ali so porabski štipendisti dejansko akterji ohranjanja in razvoja slovenske narodne skupnosti, so zahtevala odgovore o naslednjem: spol, starost, stopnja pridobljene izobrazbe, narodna pripadnost, materni jezik, podatki o šolanju v Sloveniji (informacije o možnostih študija v Sloveniji, pogoji za pridobitev štipendije, razlogi

za študij v Sloveniji, znanje slovenskega jezika ob začetku študija, izbira fakultete oziroma študijske smeri), področja zaposlitve po končanem študiju, samoocena anketiranih o doprinosu k razvoju slovenske manjšinske skupnosti, mnenje anketirancev o tem, ali je Porabje perspektiven prostor.

S pomočjo zgoraj omenjene metode smo evidentirali 36 študentov, za 25 od njih smo uspeli pridobiti kontakt (e-naslov). Vprašalnik smo torej poslali 25 osebam, kar predstavlja slabih 70 % vseh evidentiranih. Vrnjenih je bilo 13 vprašalnikov, kar predstavlja 52 %. Med temi se jih je devet (69,2 %) po končanem študiju vrnilo na Madžarsko, trije (23,1 %) so ostali v Sloveniji, eden pa je še v procesu izobraževanja. Med študenti, ki se še izobražujejo, smo želeli preveriti, na katerih področjih se želijo zaposliti in v katera okolja se nameravajo vrniti.¹² Zbrane podatke smo statistično obdelali s programom Excel.

Zaradi zagotavljanja anonimnosti anketirancev smo pri navajanju uporabili naslednje oznake: A = anketiranec, X = zaporedna številka anketiranca.

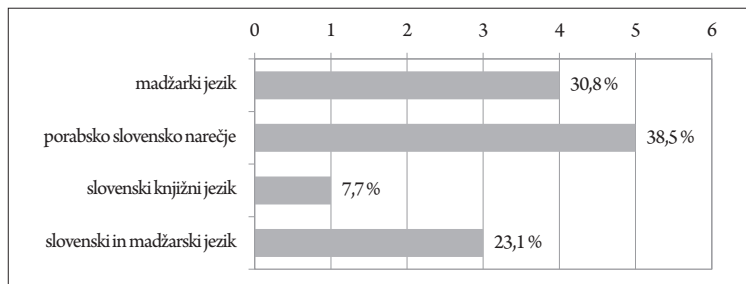
Prebivališče anketiranih kaže, da slaba tretjina (30,8 %) živi v kraju stalnega prebivališča od rojstva, dobri dve tretjini (69,2 %) anketiranih pa se je v času študija oziroma življenja preselila v kraj trenutnega stalnega prebivališča.

V anketi je sodelovalo devet (69,2 %) žensk in štirje moški (30,8 %). V največjem deležu (53,8 %) je zastopana srednja generacija med 31 in 55 leti, 38,5 % anketiranih je starejših od 55 let in le ena oseba (7,7 %) sodi v mlajšo generacijo (5–30 let). Izobrazbena struktura anketiranih kaže, da med njimi prevladujejo posamezniki (77 %) z visoko oziroma fakultetno izobrazbo, 15,3 % anketiranih ima diplomu 1. bolonjske stopnje in eden (7,7 %) znanstveni magisterij.

Med anketiranimi se jih je največ opredelilo za Slovence (osem oziroma 61,5 %), 23,1 % oziroma trije za Slovence in Madžare, eden za Madžara (7,7 %), en (7,7 %) anketiranec pa ni želel odgovoriti na vprašanje.

Med anketiranimi jih je 38,5 % (pet) navedlo, da je njihov materni jezik porabsko slovensko narečje. Večina anketiranih (štirje od petih) v tej skupini spada v starejšo starostno skupino. Slaba tretjina (30,8 % – štiri osebe) je navedla madžarščino, slaba četrtnina (23,1 % – tri osebe) slovenščino in madžarščino in le eden slovenski knjižni jezik (graf 1).

Graf 1: Materni jezik anketiranih

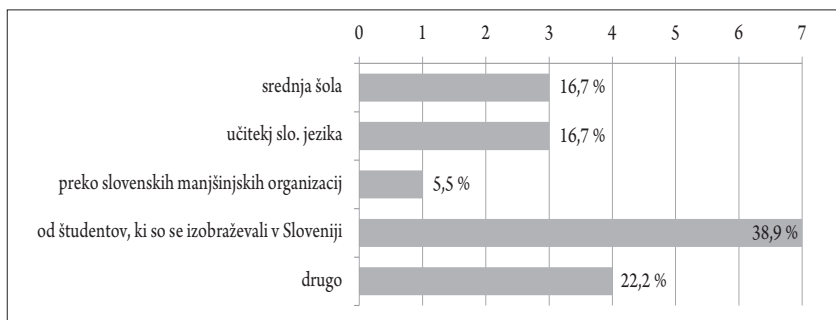

3.2 Analiza podatkov

116

V okviru raziskave nas je zanimalo, kje so anketiranci dobili informacije o možnostih študija oziroma štipendije v Sloveniji (graf 2). 38,9 % oz. sedem anketiranih je navedlo, da so informacije o možnostih študija oziroma štipendije v Sloveniji pridobili od študentov iz Porabja, ki so se izobraževali v Sloveniji. Slaba petina (16,7 %) je za študij izvedela na srednji šoli, prav tako slaba petina pa od učitelja slovenskega jezika in le eden od manjšinskih organizacij. Slaba četrtnina (22,2 %) pa je navedla drugo.¹³

Graf 2: Odgovori anketiranih na vprašanje, kje so dobili informacije o možnostih študija oziroma štipendije v Sloveniji

Vir: Munda Hirnök 2021a.

Na podlagi odgovorov anketirancev ugotavljamo, da sta prva dva štipendista, ki sta prišla študirat v Ljubljano v prvi polovici 70. let 20. stoletja, informacije o možnostih študija v Sloveniji dobila na Ministrstvu za šolstvo in od hrvaškega srednješolskega profesorja v Budimpešti. Od 80. let 20. stoletja dalje pa so štipendisti ustno prenašali informacije ostalim mladim. Šele po letu 2000 se pojavljajo bolj formalne oblike obveščanja (srednja šola, manjšinske organizacije).

Anketiranci so morali za pridobitev štipendije izpolnjevati določene pogoje. Generacija štipendistov, ki je študirala v Sloveniji v 70. in 80. letih 20. stoletja, je v svojih odgovorih izpostavila opravljen sprejemni izpit iz madžarskega in slovenskega jezika.

Za mlade iz Porabja, ki so se za študij v Sloveniji odločili po spremembi političnega sistema na Madžarskem, je bil pogoj za pridobitev štipendije potrdilo o zaključenem formalnem izobraževanju (srednješolska matura), vpis v eno izmed visokošolskih ustanov v Sloveniji, slovensko poreklo in potrdilo o aktivnem udeleževanju na slovenskem področju (organizacije, društva).

Večina anketiranih je bila mnenja, da pogoji za pridobitev štipendije niso bili zahtevni, le dva anketiranca, ki sta prišla med prvimi v Slovenijo, sta navedla, da so bili pogoji zahtevni, isti kot za kandidate za univerzitetni študij madžarščine na Madžarskem.

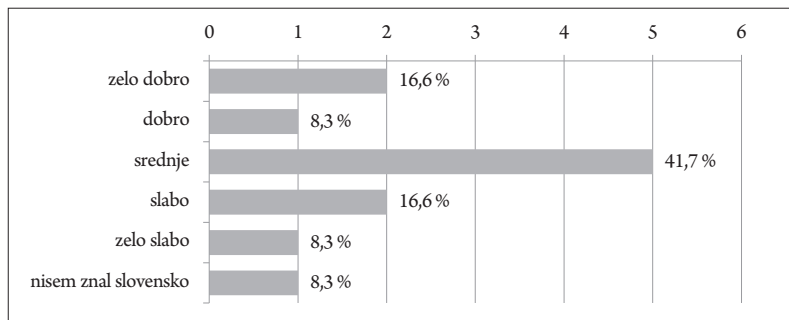

Anketirance smo povprašali, zakaj so se odločili za študij v Sloveniji. Med razlogi za študij v Sloveniji prednjači želja anketirancev po usvojitvi slovenskega jezika na visoki ravni. Na drugem mestu so razlogi, kot so zanimanje za slovenstvo, slovensko kulturo. Sledijo še posamični razlogi, kot so mikavnost življenja v večjem mestu, štipendija, ki zagotavlja večjo mero samostojnosti in finančno razbremenitev staršev, možnost dobre kariere bodisi v Sloveniji ali na Madžarskem.

Zanimalo nas je tudi, kakšno je bilo znanje slovenskega jezika anketiranih ob začetku študija (graf 3). 41,7 % anketirancev je navedlo, da je bilo njihovo znanje slovenskega jezika srednje, četrtnina (24,9 %) je svoje znanje ocenila kot zelo dobro oziroma dobro, ravno tako četrtnina pa kot slabo oziroma zelo slabo, eden pa ni znal slovensko. Tukaj je treba omeniti, da imajo od leta 1987 študentje iz Porabja pravico do enoletne priprave na študij (izboljšanje znanja slovenskega jezika z izpitom).

Vprašalnik ni vključeval vprašanja o znanju slovenskega jezika skozi študijsko obdobje in ob koncu študija. Glede na področja zaposlitve porabskih študentov (izobraževanje, mediji itd.) je možno predvidevati, da so se dobro naučili slovenskega jezika.

Graf 3: Odgovori anketiranih na vprašanje, kakšno je bilo njihovo znanje slovenskega jezika ob začetku študija

Vir: Munda Hirnök 2021a.

Rezultati kažejo, da je večina (92,3 %) anketiranih študirala v Ljubljani in le eden v Mariboru (v času anketiranja je bila oseba še v procesu izobraževanja). Izmed 13 anketirancev je le eden izbral študijsko smer s področja naravoslovja (v kombinaciji z družboslovjem). Slaba polovica (šest oz. 46,1 %) je študirala slovenski jezik kot enopredmetni oziroma dvopredmetni študij v kombinaciji z drugimi predmeti (v treh primerih je šlo za kombinacijo slovenistike na FF UL in novinarstva na FDV UL oziroma takratni FSPN, Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo). Gre za skupino študentov, ki so študirali v 70. in v prvi polovici 80. let 20. stoletja. Takratno Ministrstvo za šolstvo na Madžarskem je za potrebe pridobitve kvalificiranega kadra študente spodbujalo (če že ne

pogojevalo pridobitev štipendije) za študij slovenskega jezika (bodisi kot eno-predmetni ali dvopredmetni). To je sovpadalo s prvimi poskusi uveljavljanja dvojezičnega pouka pri nekaterih nejezikovnih predmetih v Porabju (Perger 2005, 74–76).

Časopisni članki, objavljeni v Narodnih novinah, tedniku DZJS v 80. letih 20. stoletja, pričajo o prizadevanjih pristojnih organov za pomoč štipendistom (usmerjanje štipendistov pri izbiri študijskih smeri, informiranje štipendistov o možnostih zaposlitve po končanem študiju ipd.). Tako sta npr. januarja leta 1982 Ministrstvo za prosveto in izvršni odbor Železne županije v Sombotelu organizirala posvetovanje z v tujini (v SR Sloveniji in Nemški demokratični republiki) študirajočimi štipendisti iz Železne županije. Posvetovanja so se udeležili vsi pomembni politični akterji, odločevalci štipendijske politike na državni in županijski ravni (ministrski svetnik in namestnik načelnika oddelka za narodnosti prosvetnega ministrstva; članica centralnega komiteja Madžarske socialistične delavske partije in ravnateljica osnovne šole Gornji Senik; predstavnici DZJS; predstavnica Zveze komunistične mladine) ter seveda študentje, ki so bili še v procesu izobraževanja in tudi tisti štipendisti, ki so se po končanem študiju vrnili na Madžarsko. Po uvodnem informiranju štipendistov o položaju pripadnikov slovenske in nemške manjšine v Železni županiji so študente seznanili z možnostmi zaposlitve po končanem študiju. Kot so poudarili, so jih čakale zaposlitvene možnosti na področju prosvete in šolstva (v Porabju je bila potreba po učiteljih na osnovnih šolah, kazale so se možnosti zaposlitve tudi na monoštrski gimnaziji po uvedbi fakultativnega pouka slovenskega jezika) ter na področju medijev (urejanje slovenske rubrike v Narodnih novinah). Poleg rednega dela so se imeli študentje možnost ukvarjati s prevajalstvom in tolmačenjem. Ministrski svetnik je poudaril, da bi bilo za slovensko manjšino koristno, če bi v naslednjih letih štipendisti poleg slovenščine študirali tudi druge stroke, zlasti ekonomijo, tehniko, medicino, farmacijo in gozdarstvo (Pavlič 1982, 8).

Tudi DZJS je bila organizatorica več srečanj s štipendisti. Leta 1984 je ta organizacija sklicala štipendiste v SFRJ in različne državne organe, pristojne za štipendiste. Na srečanju so razpravljali o stanju štipendiranja, o vlogi štipendistov ter kaj se od njih pričakuje. Ugotovljeno je bilo tudi, da “iz Porabja že več let ni novih štipendistov” (Narodne novine 1984, 8). Leto kasneje je DZJS že drugič sklicala štipendiste v Ljubljani, Beogradu, Novem Sadu in Zagrebu, da bi se obojestransko informirali. Posvetovanje je bilo v prvi vrsti namenjeno štipendistom, ki začenjajo študij v SFRJ. Izpostavljeni so bili tudi problemi, kot npr. pomanjkanje koordinacije med bodočim delodajalcem in štipendistom. Dogajalo se je namreč, da nekaterim študentom ni uspelo končati študija v določenem roku, delodajalci pa niso mogli čakati nanje in so delovna mesta prepustili drugim. Problematično je bilo tudi vračanje diplomantov. “Del štipendistov s svežo diplomami v roki” je ostal v Jugoslaviji (Narodne novine 1985, 8). Tukaj velja pripomniti, da porabski štipendisti niso nobena izjema, ko govorimo o

vračanju diplomantov. Izsledki naše raziskave so namreč pokazali, da se del anketiranih (tri osebe – 23 %) ni vrnil v Porabje. Na vprašanje, zakaj so se odločili ostati v Sloveniji, so navedli razloge, kot so: dobro počutje v Sloveniji in zaposlitvene možnosti ter ustvarjanje družine. Zaposlili so se na področjih javne uprave, šole, en anketiranec pa je samozaposlen (dejavnost prevajanja in tolmačenja).

Nevračanje študentov, neuskkljenost med izbiro študijskih smeri študentov in dejanskimi kadrovskimi potrebami v lokalnem okolju, pomanjkljivo informiranje o možnostih študija in pridobitve štipendije ipd. so bili značilni problemi štipendijske stvarnosti tudi v 80. letih 20. stoletja. To potrjuje tudi članek Pogovor z bodočimi študenti, objavljen v Narodnih novinah leta 1987:

[...] Ta pogovor z bodočimi študenti me je prepričal, da se stanje na tem področju ni spremenilo. Naši mladi ne vedo nič o kadrovskih potrebah v Porabju [...]. O študiju v Ljubljani tudi bore malo vedo, pa bi verjetno imeli koga vprašati. Za nameček pa jih še uradno narobe informirajo. V uradnem razpisu za možnosti šolanja na visokošolski ravni 'Pályázati felhívás', ki ga je dobila vsaka srednja šola, piše, da je v Ljubljani možnost za študij novinarstva in etnologije. Druge možnosti po razpisu ni. Ne vem, kako si lahko ustanova dovoli, da daje take informacije, ki niso resnične. Pet novinarjev ne bi mogli zaposliti, etnologov pa imamo že tri in ne vem, če bi za majhno Porabje rabili še kakšnega [...] mar je v Monostru in v porabskih vaseh vsakemu vseeno za kakšno smer študija se odločajo mladi porabski Slovenci? (Bajzek 1987, 15).

Kljub boljši dostopnosti informacij o možnostih študija v Republiki Sloveniji od 90. let 20. stoletja dalje in angažiranosti manjšinskih organizacij in ustanov za spodbujanje mladih za študij v Sloveniji in za njihovo vrnitev, se štipendijska problematika do danes ni bistveno spremenila.

To so potrdili tudi odgovori anketirancev, ki so se po končanem študiju vrnili na Madžarsko. Na vprašanje, kaj menijo o štipendijski politiki Madžarske in Slovenije, je odgovorilo 88,8 % anketiranih (osem od devetih študentov, ki so se vrnili na Madžarsko). Pridobljene odgovore smo smiselno združili v tri vsebinske sklope. Trije anketiranci so štipendijsko politiko ocenili kot ustrezno, ravno tako trije pa so bili mnenja (drugi sklop), da bi štipendije morali razpisati za določena delovna mesta in po končanem študiju študente tudi zaposliti za najmanj toliko časa, kolikor časa so prejeli štipendijo. Tretji sklop (dve osebi) pa problematizira slabe možnosti zaposlitve po vrnitvi na Madžarsko s pridobljenim znanjem v Sloveniji in razpisne pogoje za dodelitev štipendije:

[...] se mi zdi škoda, da je dodelitev štipendije za študij pogojena s starostjo pod 26. letom. Morda bi bile osebe v bolj zrelih letih bolj ciljno usmerjene in motivirane za študij in za čimprejšnje diplomiranje. Morda bi lahko bili pogoji za pridobitev štipendije za enoletni tečaj slovenščine strožji, npr. vezani na nadaljnjo študijsko namero ali na poklicni cilj (A 11).

Ne glede na opisane težave podatki kažejo, da je od devetih anketirancev (69,2 % od vseh), ki so se po končanem študiju vrnili na Madžarsko, šest dobilo službo takoj, dva sorazmerno hitro (eden po nekaj tednih in drugi po treh mesecih), eden pa na vprašanje ni želel odgovoriti.

Podatki o trenutni zaposlitvi anketirancev kažejo, da sta dva zaposlena na področju (manjšinske) kulture, dva na področju medijev (eden v kombinaciji s šolo, zato smo ga navedli tudi tam), eden na področju šole in trije na gospodarskem področju (eden je zaposlen v manjšinski družbi). Dva anketiranca sta upokojena.

Na vprašanje, ali je bilo znanje slovenskega jezika prednost pri zaposlitvi, so razen enega anketiranca vsi odgovorili pritrdilno.

Zanimalo nas je tudi, če so se uresničila njihova pričakovanja oziroma želje glede zaposlitve. Vsi so odgovorili pritrdilno, en anketiranec je sicer navedel, da v prvih dveh desetletjih zaposlitve ni bil zadovoljen, ker je opravljal delo, ki ni bilo povezano s slovenstvom, v zadnjih dveh desetletjih pa so se njegova pričakovanja uresničila.

Eden izmed mlajših anketirancev je pri tem vprašanju navedel oziroma opisal značilnosti današnjega trga dela:

[...] je pa dandanes bolj redkost kot pravilo, da smo skozi celo delovno dobo zaposleni na enem (prvem) delovnem mestu. Tako da po prvi zaposlitvi pridejo še druge, ki pa mogoče niso več v skladu s pričakovanji, ali pa so celo bolj kot prva zaposlitev (A 11).

Anketiranci, ki so se vrnili na Madžarsko, so ob svojih službah dejavni tudi v slovenskih društvih, ustanovah in organizacijah tako v Porabju kot tudi v mestnih okoljih, kjer živijo (Sombotel, Budimpešta).

Ker smo pri našem raziskovanju izhajali iz trditve, da je znanje pomembno za razvoj vsake narodne skupnosti, smo o tem vprašali naše anketirance. Večina (sedem oseb – 77,7 %) je na vprašanje “Ali menite, da ste s svojim delom in znanjem pripomogli k razvoju slovenske narodne skupnosti?” odgovorila pritrdilno, 22,2 % (dve osebi) pa jih ni znalo oceniti lastnega doprinosa.

Nadalje smo anketirance vprašali, zakaj se jim zdi to pomembno.

Ker govorim slovensko in s tem jezik ostane živ, aktivno se udeležujem slovenskih prireditev in s tem ohranjam slovensko kulturo (A 2).

Informiranje porabske skupnosti o domači pokrajini in matični domovini, izobraževanje o slovenski, prekmurski, madžarski zgodovini, književnosti ter geografiji prek poljudno-znanstvenih serij člankov, prevajanje (A 5).

Takoj po končanju visokošolskega študija sem se zaposlila pri ZSM. V tistih dveh letih, ko sem delala pri tej organizaciji, mislim, da sem pripomogla v zadostni meri k razvoju samega delovanja te organizacije (A 6).

Prispeval sem po najboljših svojih močeh k ohranjanju slovenskega jezika in kulture na Madžarskem (A 7).

Prispevala sem k prepoznavnosti porabskih Slovencev v Sloveniji in na Madžarskem (A 8).

Pomembno je za ohranjanje slovenske identitete, jezika in kulture (A 9).

Pomembno je zaradi ohranjanja kulture, jezika in identitete (A 10).

121

Zelo pomembno vlogo pri motiviranju, obveščanju o štipendijah in vključevanju študentske populacije, predvsem štipendistov, ki študirajo v Sloveniji, v delovanje manjšinskih struktur, ima brez dvoma politika slovenske manjšine v Porabju (ZSM, uredništvo časopisa Porabje). Prav tako je pomembno kadrovsko načrtovanje, predvsem razmislek o študijskih smereh oziroma kako le-te ustrezajo potrebam v Porabju. O vsem tem smo želeli pridobiti mnenje anketirancev. Nadalje smo želeli izvedeti, na katerih področjih v Porabju primanjkuje strokovno usposobljenih kadrov z znanjem slovenskega jezika in ali je Porabje perspektivno okolje.

Podatki, ki so bili pridobljeni v intervjujih z vodjema manjšinskih organizacij in institucij kažejo, da ima ZSM redne stike z dijaki maturanti, ki imajo namen študirati v Sloveniji (jim pomaga pri sami prijavi, daje informacije o poteku štipendiranja, kako se jim zagotovi študentski dom oziroma kakšne možnosti imajo pri izbiri študijskih programov itd.). ZSM si v pogovorih z mladimi prizadeva, da bi izvedela za njihove namene, da bi jih seznanila, na katerih področjih primanjkuje strokovnega kadra oziroma kakšne so možnosti zaposlitve po končanem študiju (o tovrstnih srečanjih in tudi o informacijah o študiju v Sloveniji je redno poročal časopis Porabje¹⁴).

Po mnenju intervjuvanke 2 se v zadnjih nekaj letih bolj načrtno dela na tem, da se dijake seznanijo, kateri so deficitni poklici v Porabju. Rezultati teh prizadevanj bodo vidni šele čez tri ali pet let. Je pa težko nekoga nagovoriti, naj študira nekaj takega, česar ne želi, ker bi ga potrebovali v Porabju. Ker se porabski študentje lahko odločijo za vse programe, se tudi dogaja, da štipendisti po končanem študiju v Porabju ne najdejo zaposlitve ali se tja niti nočejo vrniti.

ZSM spodbuja študente, ki študirajo na univerzah v Sloveniji oziroma študirajo slovenski jezik na madžarskih univerzah in se aktivno vključujejo v življenje slovenske narodnostne skupnosti na Madžarskem, tudi s štipendijami. Za študijsko leto 2019/20 so dodelili štipendijo dvema študentkama, za šolsko leto 2020/21 pa enemu študentu, ki so študirali v Sloveniji (Zveza Slovencev na Madžarskem, b. d.).

Tukaj velja pripomniti, da tudi Madžarska s štipendijami spodbuja mlade pripadnike narodnih skupnosti. Tako se npr. od leta 2018 na pobudo parlamentarne Komisije za narodnosti zagotavlja štipendija pripadnikom narodnosti, ki študirajo za narodnostne vzgojitelje v vrtcih ali za narodnostne učitelje razrednega in predmetnega pouka na pedagoških fakultetah na Madžarskem. Namen

podelitve štipendije je zagotavljanje kadrov za narodnostne šole in vrtce. V študijskem letu 2019/20 so omenjeno štipendijo prejele tri pripadnice slovenske narodnosti. V primeru študentke, ki je obiskovala pedagoško fakulteto Univerze v Sopronu, in sicer na smeri za vzgojiteljice, je komisija naredila izjemo, ker na Madžarskem ni nobene fakultete za vzgojiteljice v slovenščini (Sütő 2020, 5).

Populacija mladih (tudi štipendisti) je ena od ciljnih skupin Razvojnega programa Slovenskega Porabja (2021–2030), ki ga je izdelala ZSM. Med razvojnimi cilji in ukrepi so med drugim izdelava kadrovske politike s strani slovenskih organizacij, pridobivanje in izobraževanje novih kadrov, ki bodo delali v organizacijah in institucijah manjšine (redno ali honorarno), zaposlitev referenta za mladinske zadeve, spodbujanje čezmejnega sodelovanja med mladimi v obmejnem prostoru itd.

Zanimalo nas je tudi, kako anketiranci ocenjujejo angažiranost slovenske narodne skupnosti za promocijo študija v Sloveniji, zato smo v vprašalnik vključili tudi trditve, da slovenska skupnost v Porabju vlaga premalo truda v promocijo študija v Sloveniji. 38,5 % anketiranih se je s trditvijo popolnoma ali v glavnem strinjalo. Enak delež anketiranih je bil neopredeljenih (niti se strinjalo niti se ni strinjalo), 15,4 % pa se s trditvijo v glavnem ni strinjalo. Stališče anketiranih bi lahko služilo manjšinskim strukturam, da razmislijo o nadgradnji dosedanje prakse glede promocije študija v Sloveniji.

Pridobljeni podatki so tudi pokazali, da se Porabje sooča s pomanjkanjem usposobljenih strokovnjakov z znanjem slovenskega jezika na vseh področjih življenja. Tako intervjuvanki kot anketiranci so navedli številna področja, kot so: narodnostni mediji, vzgoja-izobraževanje, kultura, gospodarstvo (turizem, kmetijstvo), javna uprava in versko področje. Med področji, ki so jih navedli vprašani, nismo zasledili potrebe po kadrih na področju raziskovanja. Smo pa mnenja, da je lastna angažiranost, ko govorimo o raziskovanju porabskega prostora in njegovih prebivalcev, nujna za nadaljnji razvoj slovenske narodne skupnosti.

Prav tako nas je zanimalo stališče anketirancev o trditvi, da je Porabje prostor perspektive z veliko zaposlitvenimi možnostmi.

Podatki kažejo, da se večina (84,7 %) anketiranih ni strinjala s trditvijo. Njihovo dojemanje se sklada z izsledki prejšnjih raziskav, ki kažejo, da se porabski Slovenci še vedno spoprijemajo z dediščino obrobnosti svoje regije. V zadnjih dveh desetletjih je sicer v Porabju prišlo do številnih naložb s finančnimi sredstvi Slovenije, Madžarske in evropskih skladov (npr. izgradnja Slovenskega kulturno-informativnega centra v Monoštru, Slovenske vzorčne kmetije in Hiše jabolk – predelovalnice sadja na Gornjem Seniku itd.) ter raznovrstnih iniciativ za izboljšanje gospodarskega in splošnega položaja. Namen teh je ne le izboljšanje socialnega položaja prebivalstva, temveč tudi zmanjševanje izseljevanja, zlasti mladih (Munda Hirnök 2019, 23–26). Kot je poudarila intervjuvanka 1:

[...] Slovensko govoreči mladi bodo ostali v Porabju v primeru, če jim ponudimo primerne življenjske pogoje: gospodarsko razvito območje, kjer so možnosti zaposlovanja. Izredno pomembno bi bilo, da bi pri zaposlovanju mladih dobilo težo znanje slovenskega jezika, torej, da slovenski jezik postane tudi ekonomski dejavnik.

Ali bodo omenjeni razvojni programi s strani večine in manjšine ter druge aktivnosti pripomogli k temu, da bo Porabje perspektiven prostor za mlade (tudi za študente), bo pokazal čas.

4. Sklepne misli

Izsledki raziskave Porabski študenti so pokazali slabosti in prednosti študentske politike za študente iz porabske slovenske skupnosti v preteklosti in danes.

Anketiranci, ki so bili vključeni v raziskavo, predstavljajo le del evidentiranih (36 oseb) študentov, ki so študirali v Sloveniji, zato zaključkov ni moč posploševati na celotni položaj mladih študentov iz Porabja.

V anketi je bilo zajetih največ tistih oseb, ki so se po končanem študiju vrnili na Madžarsko (devet oseb). Večina anketiranih v tej skupini je zaposlena na področjih manjšinskih medijev, kulture in šolstva, so tudi aktivni člani različnih slovenskih društev, kar govori v prid izhodiščni predpostavki, da so porabski študenti dejansko nosilci ohranjanja in razvoja slovenske skupnosti.

Pridobljeni rezultati ankete in intervjujev so med drugim tudi pokazali, da zaradi gospodarske nerazvitosti obmejnega območja Porabje trenutno ne predstavlja perspektivnega okolja za mlade, čeprav bi si anketiranci to želeli. Ker so razvojni programi slovenskega Porabja, ki jih financirata Madžarska in Slovenija, v začetni fazi, ni moč oceniti, kakšni bodo njihovi učinki. Razvoj dejavnosti na kulturnem, gospodarskem, turističnem, obrtnem in kmetijskem področju bo brez dvoma odpiral delovna mesta, ki bodo zanimiva za izobražene pripadnike slovenske narodne skupnosti in bodo predvsem mladim omogočala razvijanje inovativnosti in tudi krepitev etnične identitete porabskih Slovencev. Na ta način se bo tudi na delovnem mestu krepila prisotnost slovenskega jezika, kar bo prispevalo k vitalnosti slovenske narodne skupnosti v Porabju. Mnogi raziskovalci (npr. Grenier & Vaillancourt 1983; Grin 1996) tudi potrjujejo, da ekonomske spremenljivke (delovno mesto, kjer je pogoj za zaposlitev znanje manjšinskega jezika) prispevajo k zaščiti in promociji manjšinskih jezikov ter vplivajo na strukturne spremenljivke etnolingvistične vitalnosti skupnosti, kot so jih opredelili Giles et al. (1977, 309).

In kot je zapisal Gosar že davnega leta 1921 (Gosar 1985, 117):

Notranja zveza med jezikovnim oziroma narodnim in gospodarskim vprašanjem je jasna in nobenega dvoma ni, da vodi jezikovna neenakopravnost k splošni narodni neenakopravnosti, iz katere izvira popolna gospodarska odvisnost in socialna zapostavljenost.

V zaključku lahko poudarimo, da se slovenska skupnost v Porabju zaveda pomanjkanja lastnih kadrov na različnih področjih ter da se zaveda pomena človeškega kapitala za razvoj in ohranjanje narodne skupnosti. Prav zato posebno pozornost posveča kadrovskemu načrtu (srednjeročnemu), ki je sestavni del strategije ZSM za slovensko Porabje.

Dejstvo pa je, da je epidemija covid-19 v letu 2020/21 že zaustavila oziroma upočasnila dejavnosti in načrte slovenske skupnosti na vseh področjih, tudi na gospodarskem (Munda Hirnök 2020; 2021b). Morebitno ponovno poslabšanje epidemioloških razmer bi lahko dodatno otežilo prizadevanja slovenske skupnosti. Kako se bodo Slovenci v Porabju spopadli z aktualnimi in prihodnjimi izzivi, bo pokazal čas. Zato je nujno nadaljnje spremljanje slovenske narodne skupnosti, tudi mladih študentov.

Intervjuvanki

Intervjuvanka 1 – predsednica Zveze Slovencev na Madžarskem.

Intervjuvanka 2 – glavna in odgovorna urednica časopisa Porabje.

Literatura in viri

- 1411/2020. (VII. 15.) Korm. határozat A szlovén Rába-vidék térségfejlesztési program megvalósításához nyújtandó célzott pénzügyi támogatás felhasználásának feltételrendszeréről, <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2020&szam=171> (dostop 1. 8. 2020).
1989. évi II. törvény az egyesülési jogról [Zakon o društvih], <http://www.c3.hu/~civital/89EVI2.html> (dostop 13. 6. 2022).
1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól [Zakon o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem], <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300077>. TV (dostop 6. 6. 2022).
2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól [Zakon o pravicah narodnosti], <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv> (dostop 6. 6. 2022).
- A Kormány 1618/2019. (X. 28.) Korm. határozata a szlovén Rába-vidék térségfejlesztési program megvalósításának támogatásáról, <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/520643f27db28df824844b9a727a3de6bf1fe2e3/megtekintes> (dostop 21. 8. 2020).
- Bajzek, M., 1987. Pogovor z bodočimi študenti: precej negotovosti pri odločitvi. *Narodne novine* 42 (15), 9. april 1987, 15.
- Cameron, D., 2005. Communication and Commodification: Global Economic Change in Sociolinguistic Perspective. V G. Erreygers & G. Jacobs (ur.) *Language, Communication and the Economy*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 9–23.
- Eöry, S., 2021. V Celju sta zasedali slovenska in madžarska vlada: sodelovanje med državama je zelo dobro. *Porabje* 31 (38), 23. september 2021, 2.
- Giles, H. R., Bourish, R. Y. & Taylor, D., 1977. Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations. V H. Giles (ur.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Academic Press, London, 307–348.
- Gosar, A., 1985. Narodnostno vprašanje (1921). V J. Pogačnik (ur.) *Slovenska misel: eseji o slovenstvu*. Cankarjeva založba, Ljubljana, 111–134.

- Grenier, G. & Vaillancourt, F., 1983. An Economic Perspective on Learning a Second Language. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 4 (6), 471–483.
- Grin, F., 1996. The Economics of Language: Survey, Assessment and Prospects. *International Journal of the Sociology of Language* 121, 17–45.
- Grin, F., 2009. Promoting Language through the Economy: Competing Paradigms. V M. J. Kirk & D. P. Ó Baoill (ur.) *Language and Economic Development: Northern Ireland, the Republic of Ireland and Scotland*. Queen's University Press, Belfast, 1–12.
- Grin, F., Moring, T., Gorter, D., Häggman, J., Ó Riagáin, D. & Strubell, M., 2003. *Support for Minority Languages in Europe*. Evropska komisija, Bruselj.
- Kovács, A., 2007. Številčni razvoj Slovencev v Sombotelu, Budimpešti in Mosonmagyaróváru v luči statističnih podatkov. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 5, 41–56.
- Kovács, A., 2011. A magyarországi szlovének a magyar-jugoszláv kapcsolatok tükrében. V E. A. Sajti (ur.) *Magyarország és a Balkán a XX. században: Tanulmányok*. JATE Press, Szeged.
- Központi Statisztikai Hivatal, 2014. 2011. évi népszámlálás: 9. Nemzetiségi adatok. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf (dostop 22. 11. 2022).
- Kržišnik-Bukić, V., 2017. Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč. V V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 7–25.
- Mihelič, M., 1989. Slovensko omizje – pogovor s porabskimi Slovenci. *Narodne novine* 44 (45), 9. november 1989, 16.
- Mukič, F., 2000. Narečje smo opustili, knjižne slovenščine se nismo naučili. V V. Klopčič (ur.) *Ziveti z mejo. Materinščina, dejavnik osebne in skupnostne narodnostne identitete*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana; Zveza Slovencev na Madžarskem, Monošter, 244–257.
- Mukič, F. & Kozar, M., 1982. *Slovensko Porabje*. Mohorjeva družba, Celje.
- Munda Hirnök, K., 1999. Slovenci na Madžarskem ob koncu 90-ih let. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 35, 61–75.
- Munda Hirnök, K., 2013. Represija nad Slovenci v Porabju v času Rákosijskega režima (1948–1956). *Prispevki za novejšo zgodovino* 53 (1), 201–212.
- Munda Hirnök, K., 2014. Številčni razvoj Slovencev na Madžarskem – primerjava popisnih podatkov 2001, 2014. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 6, 107–117.
- Munda Hirnök, K., 2017. Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika. *Slovenščina 2.0* 5 (2), 33–62.
- Munda Hirnök, K., 2019. *Analiza stanja porabskih Slovencev in perspektive njihovega razvoja: zaključno poročilo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Munda Hirnök, K., 2020. Impact of the Covid-19 Coronavirus Disease Pandemic on Slovene Organisations and Institutions in the Raba Region. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 85, 165–179, DOI: 10.36144/RiG85.dec20.165-179.
- Munda Hirnök, K., 2021a. *Porabski štípendísti kot akterji ohranjanja in razvoja slovenske narodne skupnosti na Madžarskem: zaključno poročilo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Munda Hirnök, K., 2021b. Delovanje slovenskih organizacij in institucij v Porabju v času pandemije covid-19. V K. Munda Hirnök & S. Novak Lukanović (ur.) *Svet je postal drugačen: vpliv covid-19 na etnične manjšine in obmejni prostor v Sloveniji in sosednjih državah*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 147–172.

- Munda Hirnök, K. & Medvešek, M., 2017. Vloga katoliške cerkve pri ohranjanju slovenskega jezika v Porabju v preteklosti in danes. *Bogoslovni vestnik* 77 (3/4), 717–728.
- Munda Hirnök, K. & Novak Lukanovič, S., 2016. Slovensčina v Porabju: stopnja vitalnosti. V D. Grafenauer & K. Munda Hirnök (ur.) *Raznolikost v etničnosti: izbrani pogledi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 192–219.
- Munda Hirnök, K. & Novak Lukanovič, S., 2017. Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem. V V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 149–182.
- Munda Hirnök, K. & Novak Lukanovič, S., 2018. Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem. V D. Jagodic (ur.) *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 147–183.
- Munda Hirnök, K. & Novak Lukanovič, S., 2019. Slovenski jezik med mladimi v slovenskem zamejstvu na Madžarskem. V S. Novak Lukanovič (ur.) *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 193–244.
- Munda Hirnök, K. & Vodopivec, P., 2016. Slovenci v Porabju. V P. Štih, V. Simoniti & P. Vodopivec (ur.) *Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Modrijan, Ljubljana.
- Narodne novine, 1964. Madjarsko-jugoslovanski ugovor o kulturnoj saradnji u 1964. i 1965. godini. *Narodne novine* 17 (4), 23. januar 1964, 4.
- Narodne novine, 1984. Srečanje štipendistov. *Narodne novine* 39 (37), 13. september 1984, 8.
- Narodne novine, 1985. Koristne informacije štipendistom v Jugoslaviji. *Narodne novine* 40 (39), 26. september 1985, 8.
- Narodne novine, 1989. Seja slovenskega odbora. *Narodne novine* 44 (16), 7. 16. februar 1989, 15.
- Nečak Lük, A., 1998. Jezik in etnična pripadnost v Porabju. V A. Nečak Lük & B. Jesih (ur.) *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru, I: izsledki projekta*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 231–252.
- Nemeth, J., 1985. Oris razvoja Demokratične fronte južnih Slovanov na Madžarskem. *Kronika* 33 (1), 54–58.
- Novak Lukanovič, S., Medvešek, M., Munda Hirnök, K., Jagodic, D., Mezgec, M., Gorjanc, V. & Gliha Komac, N., 2018. *Priložnosti in možnosti za ohranjanje oziroma za revitalizacijo slovensčine med slovensko manjšinsko skupnostjo v sosednjih državah: zaključno poročilo*. Inštitut za narodnostna vprašanja etc., Ljubljana.
- Novak Lukanovič, S., 2002. Ekonomski vidik jezika v večkulturnem okolju – narodnostno mešano okolje v Sloveniji. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 41, 96–114.
- Pavlič, I., 1982. Železna županija: posvetovanje v tujini študirajočih štipendistov. *Narodne novine* 37 (8), 25. februar 1982, 8.
- Perger, V., 2005. *Položaj in vloga slovenskega jezika v narodnostni šoli v Porabju na Madžarskem: sociolingvistična presoja porabskega modela manjšinskega izobraževanja*. Magistrsko delo. Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor.
- Perger, V., 2011. Študij v Sloveniji – osnovne informacije. *Porabje* 21 (4), 27. januar 2011, 7.
- Perger, V., 2020. Študij v Sloveniji? Seveda. *Porabje* 30 (48), 26. november 2020, 2.

- STA – Slovenska tiskovna agencija, 2021. Podpisali program spodbujanja gospodarske osnove avtohtone slovenske narodne skupnosti na Madžarskem, 13. 9. 2021, <https://www.sta.si/2943458/podpisali-program-spodbujanja-gospodarske-osnove-avtohtone-slovenske-narodne-skupnosti-na-madzarskem> (dostop 17. 10. 2021).
- Sukič, M., 2007. Študentje – našo vüpanje? *Porabje* 17 (2), 11. januar 2007, 4.
- Sukič, M., 2021. Jezik se najlažje učiti v živo. *Porabje* 31 (16), 22. april 2021, 2.
- Sütő, F., 2020. Štipendije za narodnostne študente. *Porabje* 30 (25), 18. junij 2020, 5.
- Vajda, N., 2009. Vedno več porabskih dijakov se odloča za študij v Sloveniji. *Porabje* 19 (39), 24. september 2009, 3.
- Zakon o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko*. Uradni list Republike Slovenije 23 (1993), 7. 5. 1993.
- Zupančič, J., 2000. Slovenci na Madžarskem. *Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 36/37, 98–115.
- Zveza Slovencev na Madžarskem, (b. d.). Štipendija ZSM, https://www.zveza.hu/sl/stipendija_msz (dostop 13. 7. 2022).

Opombe

- ¹ DZJS je v letih 1947–1990 zastopala kulturne in politične interese Slovencev na Madžarskem. Organizacija se je razvila iz Antifašistične fronte južnih Slovanov po drugi svetovni vojni. DZJS je bila predvsem forumsko združenje in ni imela individualnega članstva, njeni pripadniki in privrženci pa so se od konca 60. let 20. stoletja združevali v krajevnih in področnih klubih (Munda Hirnök & Vodopivec 2016, 837). Od leta 1972 so imeli Slovenci svojega referenta, med letoma 1986–1990 pa je delovala slovenska sekcija zveze v Monoštru (Mukič & Kozar 1982, 83). DZJS je izdajala tednik *Narodne novine*, kjer je leta 1970 začela izhajati slovenska rubrika; do takrat so se objavljali le posamezni prispevki v slovenščini. Od sredine 80. let 20. stoletja so imeli Slovenci v časopisu na razpolago eno stran, potem pa dve strani z naslovom Ljudski list.
- ² Prva konvencija med vlado SFRJ in LR Madžarsko je bila sprejeta leta 1963 in je bila temelj mnogih sprejetih programov sodelovanja. Že leto kasneje je bil podpisan madžarsko-jugoslovanski kulturni sporazum za leti 1964 in 1965, ki je zajemal izmenjavo znanstvenih delegacij in strokovnjakov, umetnikov, študentov itd. (*Narodne novine* 1964, 4).
- ³ Glej Zakon o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (1993).
- ⁴ Ministrstvo se je od leta 1973 pa do danes večkrat razdruževalo oziroma združevalo ter preimenovalo, od leta 2012 je Ministrstvo za človeške vire (madž. *Emberi Erőforrások Minisztériuma*).
- ⁵ V skupnem južnoslovanskem časopisu *Narodne novine* se je pojavilo nekaj zanimivih člankov, ki opozarjajo na prepočasno odzivnost DZJS pri reševanju različnih problemov Slovencev (npr. *Narodne novine* 1989, 15).
- ⁶ Raziskovalni projekt *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* je potekal na Inštitutu za narodnostna vprašanja v letih 2013–2016, vodila ga je dr. Vera Kržišnik-Bukić.
- ⁷ Po zatrtju madžarske vstaje je Madžarsko zapustilo več kot 200 tisoč ljudi. Na državni ravni je bil delež izseljencev najvišji prav v monoštrskem okraju (kamor je spadalo Porabje), od koder se je izselilo okrog 2100 ali 8,7 % prebivalcev (Kovács 2011, 78).
- ⁸ V preteklosti je cerkev predstavljala pomembno domeno rabe porabskega narečja. V novejšem obdobju je slovenščina v porabskem verskem življenju navzoča v omejenem obsegu. Porabski

Slovenci so od leta 2010 brez stalnega slovenskega duhovnika. Sedanji župnik si prizadeva, da bi bila slovenščina vsaj delno prisotna v bogoslužju, prav tako so v porabskih cerkvah (Gornji Senik, Števanovci, Monošter) slovenske maše, ki jih enkrat mesečno izvajajo duhovniki iz Prekmurja (več o tem glej Munda Hirnök & Medvešek 2017).

- ⁹ Omenjeni zakon priznava 13 manjšin. Poleg Slovencev so to: Armenci, Bolgari, Hrvati, Nemci, Grki, Poljaki, Romi, Romuni, Rusi, Srbi, Slovaki in Ukrajinci.
- ¹⁰ Razvojni program je madžarska vlada z vladnim odlokom potrdila oktobra leta 2019 (A Kormány 1618/2019. (X. 28.) Korm. Határozata), 15. julija 2020 pa sprejela sklep o izvajanju programa (1411/2020. (VII. 15.) Korm. határozat).
- ¹¹ V okviru raziskave je bilo opravljenih 60 anket v vsakem zamejstvu (Avstrija, Italija, Hrvaška, Madžarska). Anketiranci so bili uvrščeni v tri starostne kategorije (15–19 let, 20–24 let in 25–29 let). Več o metodologiji raziskave glej Kržišnik-Bukić (2017, 11–23).
- ¹² Zaradi slabe zastopanosti študentov, ki so še v procesu izobraževanja (ena oseba), podatki o poklicni usmeritvi in izbiri življenjskega okolja ne omogočajo zaključkov.
- ¹³ V kategoriji “drugo” so anketiranci navedli: od staršev, sorodnikov in prijateljev, od hrvaškega srednješolskega profesorja v Budimpešti, na Ministrstvu za šolstvo v Budimpešti.
- ¹⁴ Glej npr. Sukič (2007; 2021), Perger (2011; 2020) in Vajda (2009).

Financiranje

Članek je nastal v okviru projekta Porabski študenti kot akterji ohranjanja in razvoja slovenske narodne skupnosti na Madžarskem (Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu) in raziskovalnega programa Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje (P5-0081), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.